

EŐIKTEN GEÇERKEN

Araştırma Konusu: Irmak Zileli'nin "EŞik" adlı yapıtında odak figürün birey olma sürecinde yan figürlerin etkisi nasıl işlenmiştir

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	2
2. ODAK FİGÜRÜN BİREY OLMA SÜRECİNİ ETKİLEYEN YAN FİGÜRLER.....	3
1. ANNE FİGÜRÜ VE EYLÜL.....	3
2. DAYI FİGÜRÜ VE EYLÜL.....	7
3. BABA FİGÜRÜ VE EYLÜL.....	8
4. BABANIN SEVGİLİSİ VE EYLÜL.....	12
3. SONUÇ.....	15
4. KAYNAKÇA.....	17

1. GİRİŞ

Kurmacada yaratılan figürlerin hayata bakışlarını yansıtmada onları çevreleyen koşulların betimlenmesi büyük önem taşır. Bu yüzden de yazarlar okuyucuya yarattıkları figürleri aktarırken, okuyucunun figürlerin davranışlarının arkasındaki nedenleri anlamaları ve belki de ona hak vermeleri için çoğu zaman onların ailelerinden, yetiştikleri ortamlardan da bahsederler. Bu şekilde figürlerin aldıkları kararların, davranışlarının dayanakları ortaya çıkar. Geçmiş hayat ve ailenin kurguda yer verilmesinin bir başka katkı noktası da okuyucunun empati kurmasını sağlamaya yardımcı olmasıdır. Irmak Zileli'nin "Eşik" adlı yapıtında da odak figürün daha doğmadığı zamandan itibaren aile hayatının, onu alacağı kararlara iten geçmişi anlatılarak hem onun gelişimi anlatılmış hem de ailenin inanın hayatını şekillendirmedeki önemi vurgulanmıştır.

"Eşik", 1970'lerin sonlarına doğru siyasi açıdan oldukça etkin olan bir ailede dünyaya gelen odak figür Eylül'ün büyüme, gelişme sürecini anlatmaktadır. Yapıt, kurgulama zamanındaki "şimdi" incelendiğinde en fazla yirmi beş- otuz dakikalık bir süreden ibaret olsa da Eylül'ün doğumundan önceki bir zamana geri dönüşle daha geniş bir zamanı kapsar. Odak figürün "şimdi" de verdiği kararın nedeni tüm hayatına işlenmiş olan babasına karşı karışık duygularıdır ve bu yüzden yazar Eylül'ün bu kararının nedenlerini anlatabilmek için ilk başta ailesini anlatmayı seçmiştir.

Siyasi açıdan karışık ve sorunlu bir dönemde aynı görüşü destekleyen ve bu yüzden pek çok sorunla karşılaşan Hasan ve Ayşe'nin hapiste mektuplar sayesinde tanışmaları sonucu kurdukları evlilikle birlikte dünyaya gelen Eylül, ailesinin, özellikle de babasının, siyasi kimlikleri yüzünden gizli saklı, ortalıktan, dikkat çekmekten uzak bir şekilde hayatına başlamak

zorunda kalmıştır. Bu zorundalık sonralarda onun hayatının bir parçasına dönmüş, dikkat çekmekten uzak kendi kendine bir hayat sürmeye başlamıştır.

Siyasi kimliği nedeniyle içinde bulunduğu ve ailesini içine soktuğu zor durumlar Eylül'ün babası Hasan'ı ideallerinden, siyasi görüşlerinden uzaklaştırmamış aksine onlara daha da bağlamıştır. Annesi Ayşe ise Eylül gibi dikkat çekmekten uzak, silik bir yaşam sürmeye başlamıştır. Anne ve babasının bu farklı tutumları arasında kendisine bit yol çizmeye çalışan Eylül'ün yaşadığı iç çatışmalarla okuyucuya aktarılmıştır. Yapıtta sadece odak figürün yaşadıkları, hissettikleri değil, bunların arkasındaki nedenler de anlatılmıştır. Bu sayede yapıtın başından sonuna kadar süren bir hayat hikayesi aynı zamanda Eylül'ün verdiği bir kararın aşamalarıdır. “Eşik” sadece bir genç kızın yaşam hikayesi değil, kapısına gelen, vefat eden babasından geriye kalan tüm eşyaların saklandığı o bavulla, geçmişiyle, onu şimdi olduğu insana dönüştüren ailesiyle ne yapması gerektiğini anlatan bir süreçtir.

Bu çalışmada, yapıtteki odak figür Eylül'ün bir birey olma sürecinin nasıl işlendiği incelenmiştir. Tezin araştırma sorusu seçilirken, özellikle bir insanın gelişim sürecini anlatan yapıtlar göz önünde bulundurulmuş ve bu konuyu bir genç kız üzerinden ele alan bu yapıt seçilmiştir. “Eşik” hakkında Ulusal Tez Merkezi'nden yapılan araştırma üzerine bu yapıt hakkında bir tez çalışması yapılmadığı da görülmüştür.

2. Eylül'ün Birey Olma Sürecindeki Etmenler

2.1. Ayşe ve Eylül

Annesi olarak Eylül'ün hayatında Ayşe, çok büyük bir etkiye sahiptir. Her ne kadar yapıttaki yeri hem evliliğindeki hem de siyasi kimliği gibi silik bir şekilde belirlenmiş olsa da Ayşe, Eylül'ün hayatında daha etkin görünen babasından çok daha etkili ve daha sağlıklı bir ilişki kurmuştur kızıyla.

Ayşe'nin kızıyla kurduğu ilişkinin bu kadar dengeli olmasının nedeni kendi aile geçmişinde gizlidir. Bir hâkim kızı olarak eğitilmiş ve maddi durumu yüksek bir hayat yaşamıştır. İçinde bulunduğu bu rahat koşullar nedeniyle sonralarda edindiği siyasi kimliğin arkasındaki tek nedenin, kendisi de bir siyasi parti kurmuş olan ağabeyi olduğu düşüncesi içinde çoğu zaman etrafındaki insanlar tarafından saf dışı bırakılmaya çalışılmıştır. Hayatının büyük bir kısmını ağabeyinin siyasi kimliği ve babasının mesleğinin gölgesi altında yaşayan Ayşe sürekli olarak kendini kanıtlama çabasına sokmuştur. Eline geçen her fırsatta ağabeyinin etkisi altında olmadığını kanıtlamaya çalışsa da çoğu zaman ağabeyine karşı çıkamamış, eşi Hasan ile girdikleri tartışmalarda hep ağabeyinin tarafında olmuştur.

Hasan ile siyasi faaliyetleri nedeniyle gururla girdiği hapis hanede kurdukları siyasi görüş birliği üzerine kurulu ilişkilerinin bir evliliğe dönüştürme kararı da Ayşe'nin siyasi kimliğine ne kadar önem verdiğini gösterme çabalarından bir tanesidir. Hasan ve Ayşe'nin tanışma ve evlenme hikayelerinin Eylül'ün doğumu sırasında yer verilen bir geriye dönüşle anlatılmasının nedeni de ebeveynlerinin evliliği gibi ailelerinin de temelini siyasete dayandığını göstermektir. Bu şekilde yazar okura, Ayşe ve Hasan'ın arasında gerçekleşecek herhangi bir ideolojik temelli tartışmanın evliliklerin sonlanmasına bu şekilde Eylül'ün de bu ayrılık sonucu arada kalacağını düşündürmüştür.

Ailesiyle olduğu gibi çoğu zaman içine girdiği duruma uyum sağlaya Ayşe sadece annelik görevini üstlendikten sonra kendisi gibi davranmaya, kendisini keşfetmeye başlamıştır. O ana kadar yaşadığı her şeyin etrafındakiler tarafından ailesi ile ilişkilendirildiğinin farkında olan Ayşe, kızının bu şekilde bir hayat yaşamaması için çaba göstermiş ve olabildiğince kızını kendi ve eşinin siyasi kimliklerinden uzak tutmaya çalışmıştır. Bu çaba ilerleyen zamanlarda

Ayşe'nin Eylül'ün hayatında ve bununla orantılı olarak yapıtta gitgide silikleşmesiyle sonuçlanmıştır.

Üstlendiği annelik rolüyle o ana kadar kendisinden beklenen davranışların dışına da çıkabileceğinin farkına varmıştır Ayşe. İçinde buldukları dönemin baskıcı politikaları artış gösterdikçe o ana kadar yaptığı gibi etrafına uyum sağlayarak arka plana çekilmek yerine siyasi faaliyetlerini en üst seviyeye çekip Hasan'ın zorunlu kaçak hayatında evin siyasetçisi konumuna gelmiştir. Annelikle birlikte keşfettiği etrafına bağımlı bir şekilde yaşamak zorunda olmadığı gerçeğini kızının hayatına olabildiği kadar da yansıtmaya çalışmıştır.

Kızının kendisi gibi maddi açıdan iyi durumda ve siyasi konularda etkin bir ailenin içerisinde kendisi gibi benliğini keşfetmeden büyümesini istememektedir. Bu yüzden kızına mümkün olduğu kadar özgürlük tanımış ve büyürken kendisini keşfetmesine yardımcı olmak istemiştir. Hasan'ın yaptığı gibi ebeveynlik görevini baskılara karşın olabildiği kadar kontrolü kızına bırakmaya çalışmıştır. Hasan'ın baskın tavırları ve Ayşe'nin silikliği arasında Eylül uzun bir süre boyunca kayıp bir şekilde kendisi olmaya çalışmıştır. Ağabeyinin gölgesi altında kendisine ait bir siyasi kimlik oluşturma çabası içinde hayatını geçiren Ayşe, hayatta en önemli şeyin başkalarından bağımsız bir birey olmak olduğunu her seferinde kızına yansıtmıştır: *“Benim partiden ayrılmam için, siyasi ya da ideolojik ir gerekçem olmalı. Kişisel nedenlerle asla terk etmem orayı. Bunu sen de hiç çıkarma aklından. Kişilere kızıp da gemiyi terk etmek olmaz.”* (Zileli, 105)

Gerek siyasi ve ideolojik fikirleri olsun gerek günlük hayattan parçalar olsun kendisi olmadığında ya da Ayşe'nin yaşadığı gibi başkaları tarafından düşüncelerinin kendisine ait olmadığı düşünüldüğünde insanın kendisi dahil her şeyden uzaklaşabileceği geri dönüşlerle

okura gösterilmiştir. Fikirlerinin kendisinin değil ağabeyinin olduğunu düşünen insanlar karşısında hem siyasi açıdan hem de toplumsal açıdan karmaşık dönemlerde diğer parti mensupları gibi fikirlerini savunmak yerine mesleği olan yazı yazmaktan bile uzaklaşmış bir şekilde gösterilmiştir Ayşe. Kendisini de sorguladığı bu geriye dönüşte sürekli kitap okumuş adeta kendisine ait yeni düşünceler yaratmak için uğraşmıştır.

Gazeteci ve devrim taraftarı olmakla birlikte yazı yazmanın ve kitap okumanın bireysel gelişimde ne kadar önemli olduğunun farkında olan Ayşe kızına kitaplar almış, mümkün olduğu her vakitte babasına ya da günlüğüne yazılar yazmasını öğütlemiştir. Eylül'ün okuduğu kitaplar hakkında annesiyle yaptığı konuşmalar, babasına yazdığı mektuplar Eylül'ün gelişen fikirlerini ve büyümesini okura yansıtmaktadır. Aynı şekilde yapıtın büyük bir kısmını kaplayan babası ile olan mektuplaşmaları, Hasan ve Eylül'ün baba- kız ilişkilerini okura aktarmada büyük rol oynamıştır.

Sessiz mizacı yüzünden Hasan'ın sert tavırları karşısında çoğu zaman tepkisiz kalan Ayşe kızına karşı her zaman korumacı davranmıştır. Her ne kadar bu zamanla değişecek olsa bile aynı siyasi görüşü paylaşmalarına rağmen çocuklarını eğitme konusunda birbirlerinden çok farklı iki insandır Hasan ve Ayşe. Ayşe'ye göre Eylül hayatın acımasızlıklarını ne kadar geç öğrenirse o kadar mutlu bir çocukluğu olacaktır: *“Bunlar dört yaşındaki çocuğa anlatılacak hikayeler değil demişti Ayşe. Hayatın acımasız yüzünü göstermek için çok erken.”* *‘Hayat zaten haksızlıkları bir bir yaşatacak ona, aslında yaşatmaya başladı bile. İleride zaten acısını duyacağı şeylerle neden şimdi karşılaştırsınlar ki?’* (Zileli, 115)

Sessiz ve ılımlı yaklaşımlarıyla Ayşe Eylül için hep sığınılacak bir liman olmuştur. Eylül'ün hayatına ve düşüncelerine saygı duymuş ve hiçbir zaman kendisi ve düşünceleriyle kızını zorlamamıştır. Ayşe'nin bu ılımlı tavırları, Hasan'ın baskıcı yaklaşımından daha etkili olmuş ve sonunda Eylül babasının kendisinden beklediği gibi bir insan olmak yerine annesinin umduğu ve uğruna çaba harcadığı gibi kendisi olmuştur.

2.2. DAYI FİĞÜRÜ: ATILLA

Her ne kadar yapıt boyunca etkin bir rolü bulunmasa da Atilla, kardeşi Ayşe'nin üzerinden gerek Ayşe ve Hasan'ın evliliklerini gerek aile düzenlerini ve Eylül'ün hayatını oldukça etkilemiştir. Ayşe'nin çocukluğundan itibaren kardeşinin sorumluluklarını eline alan Atilla, kendi siyasi görüşleri ışığında Ayşe'yi yönlendirmiştir.

Bir hâkim çocuğu olmanın sonucu olarak hayatta tek bir doğru olacağına inanmaktadır. Kendi doğrusuna uymayanlar Atilla'nın gözünde yanlıştır ve düzeltilmeleri gerekir. Hasan'ın yaptığı gibi kendi doğrularını değiştirmek ya da bu doğruların sınırlarını genişletmek Atilla'ya göre neredeyse imkansızdır. Bu yüzden ki Hasan ile yaşadığı siyasi fikir ayrılıkları onunla olan ilişkisinde aralarını açmıştır. Tek ve kesin doğruları içinde farklılıklara ve yeniliklere yer vermeyen Atilla, yol arkadaşı Hasan'ın yeni fikirlerle açtığı tartışmalarda Hasan'a karşı hiçbir şekilde ılımlı bir şekilde yaklaşmamış ver sert tavırlarıyla hayatına devam etmiştir: *“Dayısı o kelimelerden birini söylediğinde, babası öğretmeninden dayak yemiş birine benziyor. O zaman kızıyor dayısına.”* (Zileli, 130)

Hâkim babası nedeniyle sert tavırlar ve değişmeyen doğrularının olmasının yanı sıra bir siyasi partinin lideri olmanın ve hapiste geçirdiği yılların da Atilla'nın davranışları üzerinde oldukça büyük bir etkisi vardır. Hasan'ın kızı üzerindeki baskıcı tavırları gibi Atilla'nın da kardeşi

üzerinde sert tavırları etkindir. Ayşe'nin yaptığı her yanlış ağabeyinin tavırlarına ve davranışlarına çok daha büyük bir şekilde yansımaktadır. Çoğu insanın düşündüğü gibi Ayşe'nin kendi davranışlarını yansıttığını düşünen Atilla herkesten çok kardeşine daha sert ve daha acımasızdır: “*‘Keşke dayım bu kadar sert olmasa...’ Gülümsedi annesi. ‘Haklısın. Keşke olmasa...’*” (Zileli, 206)

Ayşe'ye karşı sert tavırları her ne kadar Eylül'ün üzülmeye neden olsa da dayısı ile olan ilişkisini olumsuz bir şekilde etkilemeye neden olmamıştır. Dayısının insanlara özellikle de annesine karşı tutumunu fark edecek yaşa geldiğinde çoktan babası ile olan ilişkisinin yavaş yavaş bozulma sürecine girmiş olması nedeniyle babasından uzaklaştıkça annesine sığındığı gibi her şeye rağmen her zaman annesinin yanında duran dayısıyla da daha çok yakınlaşmıştır.

2.3. BABA FİĞÜRÜ: HASAN

Siyasi açıdan karışık bir dönemde yaşama mücadelesi veren bir ailenin içinde silinip giden ve bu yüzden ailesine karşı fazlasıyla tepkili bir insana dönüşen Eylül'ün, babasının ölüm haberiyle başlayan ve bununla birlikte doğumundan da öncesine giderek Eylül'ü duygularını dışa vurmaktan uzak ve tepkisiz bir insan olarak şekillendirenin aile hayatı olduğu anlatılmaktadır. Yapıtta pek çok yerde kullanılan bilinç akışıyla gerçekleşen bu geri dönüş, Eylül'ün aslında kendini kopuk hissettiği eski hayatına aslında ne kadar da bağlı olduğunu, o hayatın, babasının hayatında ne kadar büyük bir etkisi olduğunu göstermektedir: “*Dizleri ihtiyar bir kadınıninki gibi, tutulmuş. Zor açıyor. Kedi gibi geriyor bacaklarını. Uzun bacaklarını. Uzun, ince. Uzun ince bir yoldayım... Gidiyorum gündüz gece. Eski bir fotoğraftan fırladı şarkı. Bıyıklıydı adam. Sararmış bıyıklarının arasından, sigara dumanına sarılarak çıkmıştı ses.*” (Zileli, 9)

Yapıtın neredeyse tamamını bu geri dönüşün kaplamasıyla Eylül'ün bir birey olma sürecinde geçmişinin etkisinin ne kadar büyük olduğu okura aktarılmıştır.

Bir siyasi parti lideri olarak kesin kararları olması beklenen Hasan, Atilla kadar sert ve değişime olumsuz bakan bir insan değildir. Hasan'ın siyasete karşı olan bu değişim yanlısı bakış açısı kendisini aile yaşamında da değişikliklere sürükleyecektir. Değişime karşı olan ılımlı bakış açısına rağmen o anda sahip olduğu düşünceye herkesin özellikle de kızının uymasını istemektedir. Kaçak olması nedeniyle sürekli evde vakit geçirmek zorunda kalmış Hasan bu şekilde kızının düşüncelerinin kontrol edebilmiş, kızını kendi istediği şekilde kendi ideallerine göre büyütülmüştür. Eşi ile aldıkları ayrılık kararından sonra eskisi kadar yakın olamamanın sonucu olarak Eylül yavaş yavaş babasının etkisi altından çıkmaya başladıysa da kızını kontrol etmeye alışmış olan Hasan bu durumdan hoşnutsuzluk duymaktadır. Kızının hoşuna gitmeyen, kendi fikirlerine aykırı gelişen özellikleri için Ayşe'yi suçlamaya başlamıştır. Eylül'ün hayatından fiziksel bir şekilde uzaklaşmaya başladığında onun hayatındaki etkisinin de azaldığını düşünmeye başlamıştır: *“Eylül, her zaman senin kişilikli ve onurlu bir genç olman için uğraş verdim.” “Ama görüyorum ki ben ne kadar bunu sağlamak için çabaladıysam annen de neredeyse tam aksi yönde elinden geleni yapıyor.” (Zileli, 217)*

Ayşe'nin Eylül ile babasıyla olan ilişkisine kıyasla daha sağlam ve sağlıklı bir ilişki kurmasının arkasındaki neden kendine biçilen annelik rolünü unutmamasıdır. Hasan babalık ve parti liderliği rollerini birbirinden ayırmakta sorun yaşamış, sonrasında da çocuk yetiştirmeyi devrime hazırlanmakla aynı kefeye koyarak iki rolü birbirine karıştırmıştır. Bu sebeple Eylül ile aralarındaki baba- kız ilişkisi yavaş yavaş yıkılmaya başlamıştır. Annesi ile olan ilişkisi ise babası ile olan ilişkisi kötüleşmeye, araları bozulmaya devam ettikçe daha da iyileşmiş, daha da güçlenmiştir.

Ayşe ile ayrılıklarının nedenlerinden biri de Hasan'ın Atilla ile olan ilişkisidir. Aynı partinin eş liderleri olarak geçirdikleri yıllara rağmen Atilla'nın hapisyanede geçirdiği süreç boyunca ideolojik açıdan birbirlerinden uzaklaşan bu ikilinin kavgaları Ayşe üzerinden kendini göstermektedir. İdeolojiler, partiler yerine aralarındaki ilişkinin kanlı canlı kanıtı olan Ayşe'yi hem Atilla hem de Hasan kendi saflarına çekilmeye çalışmışlardır. Hasan Atilla'ya duyduğu öfkeyi eşine yöneltmiş, onun ağabeyinin düşünceleri altında ezildiğini savunmuştur. Ayşe'nin ağabeyinin düşünceleri etrafında kendisine bir yaşam kurması Eylül'ün de bu yaşamın bir parçası haline geleceği anlamına gelmektedir. Bu yüzden de kızının bulunduğu ortamın ona zarar vereceği düşüncesi Hasan'ın kızına mektuplarıyla okuyucuya aktarılmıştır: “*Dayın bir yazı yazmış hakkımda. 'Sen o çevrenin içindesin' 'Benim hakkımda yazılanların hiçbiri doğru değil, bunu bilmeni istiyorum. 'Ben dönem değilim.'*” (Zileli, 189)

Kendi hayatını anlattığı romanında da Ayşe ile olan evliliği hakkındaki düşüncelerini belirtmiş, bu durumu bir zorundalık olarak anlatmıştır. Yapıtın içinde Hasan'ın sakladığı asıl düşünceleri bir günlük gibi anlattığı romanı sayesinde gösterilmiştir: “*Ama biz evlendiği için sevenlerdendik. Mücadelenin gerektirdiği bir şeydi evlilik.*” (Zileli, 251) Evliliği gibi evliliğiyle ilgili her şeyi de birer zorundalık olarak gören Hasan'ın siyasi fikirleri değiştikçe bu konuya bakışı da değişmiş, evliliği “kitlelerin gözünde meşru olma, halkın değerlerine saygı” dan öte bir şekilde görmemeye başlamıştır. Hasan'ın evliliğe ve toplumsal kurumlara karşı olan bu fikir değişikliği kızı ile olan ilişkisini de değiştirmiştir. Zaten kendi idealleriyle oluşturduğu insandan uzaklaşan Eylül ile olan baba- kız ilişkilerini sorgulamaya başlamıştır. Ona göre “*Bir insan yetiştirmek, diyor, devrimin provası gibi...*” (Zileli, 97). Bu yüzden kendi devriminin değişmesine, yavaş yavaş yıkılmasına seyirci kalmak yerine zaten uzaklaştığı evlilik fikrinin bir getirisi olan babalık görevinden de vazgeçmiştir. Hasan'ın bu kararına kızı ile ilişkilerinin tek devam eden parçası olan mektuplarının birinde yer verilmiştir: “*Kendim inanmış herkesi de*

inandırımıştım, ' diyordu, 'senin benim için her şeyi yapacağına... Demek ki aramızdaki o yoğun duygularla beslenmiş baba- kız ilişkisi bitmiş. Artık ben senin baban değilim. Sen de benim kızım değilsin. Benim için Eylül adında genç bir arkadaşsın o kadar.' ” (Zileli, 267)

Eylül'e babasını hatırlatan ve yapıt boyunca bir leitmotive olarak okuyucunun karşısına çıkan bordo rengi bavul, hep kaçış fikriyle birlikte. Hasan'ın bordo bavulu, kaçak yıllarında hayatlarının en büyük parçası haline gelmiştir. Eylül'ün bu bavula kurduğu bağ, onu kaçış fikrine de bağlamıştır. Çocukluğu boyunca babası ile ilgili her şey fazlasıyla ilgisini çeken Eylül, hayatındaki diğer şeyler gibi babasının bordo bavulunun da asıl taşıdığı anlamdan habersiz bir şekilde ona bağlanmıştır. Eylül'e bir oyunmuş gibi aktarılan kaçak hayatı sonralarda onun da ciddiyetinin farkına varmadan pek çok şeyden kaçmasına, yüzleşmekten uzak durmasına sebep olmuştur: *“Varsa yoksa şu bordo bavul. En sevdiği oyun onun içine girip saklanmaktı.” (Zileli, 75)*

Eylül bu kaçışla oyun olarak tanışmış olması hayatının büyük bir kısmında gerçeklerden kaçmasına sebep olmuştur. Babasının mektuplarından, eleştirilerinden de kaçmayı öğrenmiştir. Sonralarda Eylül'ün hayatına giren bordo kapaklı günlüğün ona babasını hatırlatmasının nedeni de hayattaki kaçışı hep babasıyla ilişkilendirmesidir. Hasan'ın evden kaçışı, bordo bavulu, ülkeden kaçışı, mektuplarına cevap vermekten kaçması Eylül'ün Hasan'dan yavaş yavaş uzaklaşmasının nedenlerinden belki de en önemlisidir. Hasan, ilk başlarda babası, kahramanı, sonralarda ise sadece bir mektup arkadaşına dönen bir tanıdık Eylül için unutmaması, yok sayması kolay biri haline gelmiştir: *“Bu bir bavul yalnızca. Alelade bir bavul. Bordo olması hiçbir şeyi değiştirmiyor. Babasına ait olması da. Eski bir bavul olması hele hiçbir şeyi. Öyle eski ki zaten insanı ağlatmayacak kadar.” (Zileli, 325)*

Onun için, Hasan hep kaçmıştır, Eylül'den de ailesinden de... Bu yüzden Eylül de ondan kaçmayı bırakmıştır. Babasının tasarladığı kişi değil, sonunda kendisi olduğu için geçmişi yok saymayı başarabilmiştir.

2.4. BABANIN SEVGİLİSİ FİGÜRÜ: ZEYNEP

Eylül'ün hayatına babasının sevgilisi olarak giren Zeynep, Eylül'ün hayatındaki ilk farklı kadın olmakla birlikte tanıştıkları zaman sayesinde Eylül'ü fazlasıyla etkilemeyi başarmıştır. Tam ergenlik döneminin başlarında, anne ve babasının ayrılıklarının üzerine tanıştığı farklı bir kadın modeli, hayatı boyunca aynı insanlar etrafında büyümüş olan Eylül'ün her konuda Zeynep'i örnek almasına neden olmuştur: *“Bir keresinde evin duvarlarını boyadılar, çeşitli şekiller çizdiler hatta. Kadınların simgesi işaretlere bezediler ortalığı, çünkü o bir feminist. Eylül'e de benimsetti hemen bu fikri. Defterlerine, odasının ve hatta ders kitaplarının önüne arkasına o işareti işliyor artık.”* (Zileli, 147)

Zeynep'in feministlik hikayesinin başlangıcı bir geri dönüşe okura anlatılmış ve toplumun kadınlara bakış açısının bir genç kızı ne kadar etkileyebileceği gösterilmiştir: *“Külotunda kan görünce annesi tarafından tokatlanmış Zeynep. Kendine gelsin diye. Namusunu her zamankinden daha da dikkatle koruması için.”* (Zileli, 214) Bu gibi olaylar pek çok kez Eylül gibi genç kızları olumsuz bir şekilde etkilerken Zeynep'in güçlü duruşu Eylül'e örnek olmuştur. Eylül'ün tam zorluklar karşısında yenik düşmeye başladığı zamanlarda yapıtta ortaya çıkan Zeynep, Eylül'e annesi gibi başkalarının etkisinden daha ılımlı bir şekilde kurtulup kendi kişiliğini yaratan bir figürden sonra, bunun tamamen farklı şekillerde de yapılabileceğini de göstermiştir.

Zeynep'in güçlü kişiliği ve Eylül'e yeni gelen tavırları her ne kadar ilk başlarda Eylül'ü etkilese de sonralarda Eylül, hayatındaki diğer güçlü ve gücünü göstermekten çekinmeyen figürler gibi, Atilla ve Hasan, yavaş yavaş Zeynep'ten de uzaklaşmaya başlamıştır. Baskılar altında kendi benliğini yaratmaya çalışmaktan çok o baskıdan kurtulma çabasına girdiği için Eylül'ün hayatına dayısı ve babası gibi engeller getirmeye başlamıştır Zeynep. Zeynep'in hayatındaki en etkin kadın figürü olan annesi ile dış görünüş açısından olmasa da pek çok ortak özellik taşımaktadır. Zeynep'in kendi kurallarına göre yaşaması ve başkalarının etkisi altına girmemesi olduğu için de Eylül oldukça ondan etkilenmiştir: *“Ama işte böyleydi Zeynep, kimin ne düşüneceği ne hissedeceği ilgilendirmezdi onu.”* (Zileli, 148)

Zeynep'in kendi ayaklarında üzerinde duran, hayatındaki onca baskıya rağmen kendisi olmayı başaran bir figür olması, Eylül'e annesinin ondan ne beklediğini göstermek içindir. Ayşe'nin kızı için umduğu özelliklerin yanında Hasan'ı yanında hem Ayşe hem de Eylül'ün aksine Hasan'ı hayatında tutmayı başarmış olan Zeynep'i Ayşe'nin ideal kadın figüründen ayıran tarafları da vardır. Ayşe ve kızının alıştığı rahat ve ılımlı tavırların aksine Zeynep, kendi deyişle “bir feminist olmanın gerektirdiği güçle” hayatındaki herkes yerine kararlar vermek, herkesin hayatını istediği zaman kontrolü altına almak gibi eğilimleri vardır. Bunlar da Eylül'ü Zeynep'ten uzaklaştıran etmenlerdendir. Babasının baskıcı tavırları gibi her ne kadar ilk başlarda işe yarıyor Eylül'ü etkiliyor gibi görünse de sonralarda Zeynep'in de Eylül'ün hayatında bir engelden başka bir görevi olmayacaktır.

Zeynep'in Eylül'ün hayatında bir engel olduğu kadar Zeynep'in gözünde Eylül de büyük bir engeldir. Babasının sevgilisi olarak yapıtta yer alan bu baskıcı feminist kadın, Hasan'ın hayatında kendisinden daha önemli bir insanın olmasında, Hasan'ın hayatında en fazla etkisi

olan insan olmamasını kaldırabilecek biri değildir. Her zaman en önemli olmak, göz önünde olmak onun için önemli olduğu için bunu elde etmek adına her şeyi yapmaya da hazırdır. Hiçbir şekilde hiç kimseden çekinmeyen Zeynep bu konuda da fikirlerini açıkça belirtmiştir. Evlerinde bulunan panoya yazdığı küçük mektuplar ve Eylül ile kurduğu küçük diyaloglarda iğneleyici tavırlarıyla sevgilisinin kızını kontrolü altına almaya uğraşmıştır. Bu fikirlerini Hasan ile de paylaşmış ve babası ile sevgilisinin diyaloguna kulak misafiri olan Eylül için bu diyalog babası ile arasına koyacağı mesafenin en temel nedenlerinden olmuştur: “*Şimdi soruyorum sana, ben Hasan’ı seviyorum diye, onun köpeğiyle ya da kızıyla aynı eve yaşamaya katlanmak zorunda mıyım?*” (Zileli, 247) Zeynep’in Hasan’ın üzerinde sahip olduğu etki nedeniyle Zeynep’in kızına karşı tavırlarına karşı gelemeyen Hasan, kızını kaybetmemek için çaba göstermekten kaçınmış ve bir süre sonra da bu görevi tamamen bırakmıştır.

3.SONUÇ

Irmak Zileli'nin "Eşik" adlı yapıtı bir genç kızın kendini keşfettiği ve kendi benliğini oluşturduğu süreci göz önüne sermektedir. Gerek siyasi açıdan gerek aile içinde karışıklıklarla dolu bir dönemde kendisini keşfetmeye çalışan yapıtın odak figürü hayatındaki çeşitli etmenler sonucu, özellikle de aile üyeleriyle olan ilişkisi, yaşadığı zorluklarla birlikte şekillenmiş ve gelişmiştir.

Hayatında annesi olarak büyük bir yere sahip olan Ayşe, her ne kadar yapıttaki diğer yan figürlere kıyasla daha az göz önünde olsa da bu yaklaşımı sayesinde kızının hayatını şekillendirmede en büyük rolü oynamıştır. Kızına baskı karşısında özgürlüğü öğretmiş, kendisinin de yaşadığı benzer sorunları yaşamaması için, konu kızının hayatından kendini soyutlamak olsa bile, elinden gelen her şeyi yapmaya özen göstermiştir. Kızı için kendi alıştığı, kendisine verilen görevleri kabul edip hayatını gidişata göre yaşadığı yaşamdan sıyrılıp kendisine yeni bir benlik yaratmayı başarmıştır. Kendisine yarattığı yeni benlik sonucu da kızına bu süreçte yardım edebilmiştir.

Ayşe'nin hayatında en fazla etkisi bulunan ağabeyi Atilla, Ayşe'nin kendini bulma ve öğrenme sürecinde büyük bir etkiye sahiptir. Atilla'nın kardeşinin hayatında sahip olduğu baskıcı tutum, Ayşe'yi çoğu konuda geri planda tutmuştur. Ayşe üzerindeki baskısı Eylül'ü de kardeşinin eşi Hasan ile olan ilişkisini de etkilemiştir. Bu baskıdan tam anlamıyla kurtulmayı başaramasa da ağabeyinin gölgesi altından çıkarak yeni bir Ayşe yaratmıştır. Bu sayede de kızının hayatında kendisine biçtiği yol göstericilik rolünü üstelenebilmiştir.

Hasan, hayatının ilk yıllarında neredeyse Eylül'ün etrafındaki tek insan konumundayken kızını bilinçlenmeye başladığı, kendi hayatında söz hakkına sahip olmaya başladığı zamanlar geldiğinde gitgide kızından uzaklaşmaya başlamıştır. Her ne kadar bu uzaklaşmanın ardındaki neden eşi Ayşe ve dava arkadaşı Atilla ile aldığı yol ayrımına kararı gibi görünse de kızının hayatı üzerindeki etkisi azalan Hasan, kendi ideallerinin vücut bulmuş bir hali değil kendisi olan kızından duygusal olarak da uzaklaşmaya başlamıştır. Aralarındaki duygusal mesafe arttıkça kalan tek bağları olan ve iki tarafın da duygularını okura aktaran mektuplar da gitgide azalmaya başlamıştır. Babası sayesinde insanların beklentilerini karşılamayınca onlarla ilişkisi ne kadar yakın olsa bile kendisinden uzaklaşacağı düşüncesi gelişmiştir. Eylül'e her ne oluştursa olsun böyle insanların hayatından uzaklaşacağını öğreten Hasan sayesinde Eylül kendi kişiliğine daha da sıkı sarılmış ve babasının da büyük bir parçasını oluşturduğu geçmişini yapıtta leitmotive olarak kullanılan bordo bavul gibi geride bırakabilmiştir.

Hasan'ın sevgilisi olarak yapıtta okurun karşısına çıkan Zeynep, Eylül için tamamen farklı bir kadın olmakla birlikte onun için çok önemli bir örnek olmuştur. Eylül Zeynep sayesinde kendi sınırlarını keşfetmiştir. Yani tanıştığı fikirlerin, yaşam tarzının hemen etkisine kapılıp kaybolmak üzereyken Zeynep'in kontrolünü kaybetmesi Eylül'ün durumu daha düzgün bir şekilde araştırmasına yardımcı olmuş ve bu sayede hayatta nasıl bir kadına dönüşmek istemediğini de öğrenmiştir.

Eylül'ün gelişimini ayrıntılı bir şekilde okuyucuya aktarmak yapıtta yaratılan yan figürler aracılığıyla mümkün olmuştur. Bu yan figürlerin birbirlerinden tamamen farklı kendilerine özgü kişilikleri, odak figürün hepsinden tamamen farklı özellikler almasına, hepsinin sayesinde farklı şekillerde gelişmesine yardımcı olmuştur.

4.KAYNAKÇA

ZİLELİ, İrmak. Eşik. İkinci Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları, 2011

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>